

Mirosław Ponczek

NIEZNANY ŚLĄSKI OLIMPIJCZYK JERZY GRYT

(zarys życiorysu sportowego)

I

W leksykonie olimpijczyków polskich pióra Zygmunta Głuszka — pod hasłem Gryt Jerzy — spotkamy taką oto króciutką notkę: „zapaśnik, ur. 24 lipca 1921 r. w Katowicach, wykształcenie średnie, pracownik umysłowy (reprezentant „Siły” Mysłowice); 1952 Helsinki: styl klasyczny, waga średnia — w pierwszej kolejce przegrał w 2,17 minuty z N. Bielowem (ZSRR), w drugiej w 8,26 minuty z Węgrem G. Nemetim i odpadł z turnieju olimpijskiego”¹.

Zapewne zdziwi czytelnika tego artykułu to, że Jerzy Gryt stał się przedmiotem szczegółowych badań źródłowych. Stało się to z dwóch powodów. Po pierwsze, olimpijczyk z Katowic swoją drogą życiową i osiągnięciami sportowymi zasłużył na próbę szerszej biografii; po drugie, jego losy okupacyjne i powojenne, szczególnie po zakończeniu kariery sportowej — w zasadniczy sposób odbiegały od statusu społecznego rówieśników interlokutora, młodych Ślązaków — pracujących w kopalniach bądź hutach, przeważnie na stanowiskach wykwalifikowanych robotników.

II

Prześledźmy więc drogę Jerzego Gryta do sportu, zaczynając najpierw od charakterystyki jego pochodzenia społecznego oraz wczesnych lat młodości.

Jerzy Gryt urodził się w Katowicach, w rodzinie robotniczej (jego ojciec był górnikiem w kopalni węgla kamiennego „Kleofas”). W 1935 r. wstąpił do terminu ślusarskiego w Fabryce Maszyn i Motorów Elektrycznych „Union” w Katowicach².

¹ Z. Głuszek, *Polscy olimpijczycy: Leksykon 1924 – 1972*, Warszawa 1976, s.133.

² Jerzy Gryt, *Moje wspomnienia*, Rękopis interlokutora udostępniony Mirosławowi Ponczkowi w 1995 r.

Tutaj też podczas okupacji hitlerowskiej (jako Ślązak) zmobilizowany został do wojska niemieckiego w kwietniu 1941 r. Służbę wojskową odbył w pułku piechoty na terenie Magdeburga. W Niemczech — jak pisze w swoich wspomnieniach — nawiązał kontakt z Rosjanami pracującymi w warsztatach samochodowych niedaleko miasta Gomel. Wypada w tym miejscu dodać, że Jerzy Gryt z Magdeburga przeniesiony został w tym czasie do kompanii samochodowej w Hanowerze. W 1942 r. jego kompania została wysłana na front wschodni, do Brińska³.

Ponieważ w Rosji Gryt zachorował na tyfus, przewieziony został do szpitala w Niemczech (do Fürth, koło Norymbergii). Po całkowitym wyzdrowieniu — jak relacjonuje w swoim rękopisie — otrzymał dwutygodniowy urlop i przyjechał do rodziny w Katowicach. Marzył wówczas o ucieczce z wojska niemieckiego i osiedleniu się w Generalnej Gubernii⁴. Jadąc pociągiem w kierunku macierzystej jednostki wojskowej w Norymbergii, postanowił zawrócić do Katowic (trasą na Pragę czeską). Myślał wtedy o kontaktach z Polakami w Generalnym Gubernatorstwie. Był w tym celu nawet w Warszawie, ale nie udało mu się spotkać znajomych Polaków w tym mieście (liczył na to, decydując się na ucieczkę z niemieckiej armii)⁵.

W takiej oto niepewnej dla siebie sytuacji (było to latem 1943 r.), zdecydował się na powrót do wojskowej jednostki w Gomel⁶.

Tutaj — wykorzystując dobre kontakty z Rosjanami — udało się Grytowi zbiec do partyzantki radzieckiej, która formowała się w lasach oddalonych od miejscowości Gomel około 60 km. Na ten desperacki krok nasz interlokutor zdecydował się, kiedy Rosjanka Wera Korchowa pomogła mu wydostać się z wojska niemieckiego⁷. Oddział partyzantki radzieckiej nosił nazwę „II Warszylowska Brygada”. Dowodził nim major J. Koczur. Rosjanie posiadali karabiny; młody Gryt miał tylko bagnet i pistolet, który — jak wspomina — zdobył „na pijanym żołnierzu Wehrmachtu” jeszcze podczas opisywanej wcześniej przepustki do rodzinnych Katowic⁸.

W 1944 r. oddziałowi Koczura udało się dotrzeć na front wschodni. Jerzy Gryt wkrótce znalazł się w Moskwie i przydzielony został do pułku spadochronowego, którym dowodził płk Iwan Zołotar. Wkrótce — a było to we wrześniu

³ J. Gryt, *Moje wspomnienia ...*

⁴ Tamże.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

1944 r. — oddział ten „zrzucony został na spadochronach w Karpaty, w okolicę Gorca”⁹. Znajdowali się w nim m.in. jeńcy rosyjscy, którym udało się ująć z niewoli hitlerowskiej oraz Polacy pochodzący przeważnie z terenów byłego województwa krakowskiego i śląskiego II Rzeczypospolitej.

Jerzy Gryt — znając dobrze język niemiecki i nie najgorzej język rosyjski — tłumaczył zdobyte u Niemców dokumenty, a nawet zajmował się szkoleniem wojskowym tych niemieckich żołnierzy, którzy uciekali z Wehrmachtu i „nie z własnej woli dostali się do oddziału płk. Zołotara”. Kiedy oddział ten połączył się z armią radziecką, a stało się to gdy oswobodzona została Szczawnica (druga połowa stycznia 1945 r.), Jerzy Gryt został zwolniony z wojska rozkazem z 28 lutego 1945 r.¹⁰. Był szczęśliwy, że ponownie jest w Polsce i może powrócić do rodzinnego Śląska.

III

Zajmijmy się teraz sportowymi tradycjami w rodzinie Grytów. Otóż starszy brat Jerzego Gryta — Wilhelm — należał do klubu sportowego „Kolejarz” (Załęże — dzielnica Katowic). Uprawiał zapasy i podnoszenie ciężarów. Jerzy Gryt poszedł w ślady brata; jak wspomina: trenował jednak zapasy — styl klasyczny, waga 82 kg — co najmniej trzy razy w tygodniu, po dwie godziny¹¹.

W wieku 16 lat wstąpił do klubu sportowego „Sokół” Katowice, mieszczącego się wówczas przy ul. Raciborskiej. W połowie lat trzydziestych brał udział w drużynowych mistrzostwach Śląska¹².

W latach powojennych Jerzy Gryt został zawodnikiem RKS „Siła” Mysłowice. W 1946 r. wziął udział w mistrzostwach Polski w zapasach, zorganizowanych wtedy w Łodzi. Zajął w tych zawodach drugie miejsce¹³.

W latach 1947 – 1948 oraz w okresie 1951 – 1952 był indywidualnym mistrzem Polski w zapasach (styl klasyczny)¹⁴. Podczas turnieju zapaśniczego „Bałkaniada”, rozgrywanego w 1948 r. w Bułgarii z udziałem sportowców Albanii, Bułgarii, Czechosłowacji, Polski, Rumuni i ZSRR, zdobył brązowy medal¹⁵.

Będąc czołowym zapaśnikiem w stylu klasycznym Polski przełomu lat czterdziestych i pięćdziesiątych, został wkrótce (1952) olimpijczykiem. Stało się to

⁹ Zob. Iwan Zołotar, *Przyjaźń wojennych lat*. Tłumaczył Leon Orichimowski, Warszawa 1974, s.16 – 19 i 301 – 379.

¹⁰ J.Gryt, *Moje wspomnienia ...*

¹¹ Relacja pisemna dotycząca Jerzego Gryta pióra jego wnuczki, studentki AWF w Katowicach.

¹² Relacja pisemna dotycząca Jerzego Gryta ...

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

podczas Igrzysk Letnich XV Olimpiady w Helsinkach. Chociaż przegrał dwie walki w eliminacjach zapaśniczego turnieju olimpijskiego, to wspomina swój występ sportowy z rozrzewnieniem. Przypomina sobie, że zawodnikom z Europy Wschodniej nie wolno było wtedy samowolnie kontaktować się ze sportowcami z Europy Zachodniej i z Ameryki Płn¹⁶.

Jeszcze przed igrzyskami olimpijskimi w Helsinkach, Jerzy Gryt pracował w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w Warszawie jako sportowy kurier dyplomatyczny. Również czynił to po Igrzyskach XV Olimpiady w Helsinkach. Zwiedził niemalże cały świat. Był ponad sto razy w Nowym Jorku oraz 62 razy w Tokio. W latach pięćdziesiątych pełnił funkcję kuriera dyplomatycznego przy Komisji Rozjemczej w Wietnamie (Polska, Indie, Kanada)¹⁷.

W latach sześćdziesiątych Jerzy Gryt powrócił do Katowic. W okresie 1965 – 1969 był prezesem RKS „Siły” Mysłowice¹⁸.

Jerzy Gryt jako zapaśnik w całej swojej karierze sportowej stoczył pięćdziesiąt siedem walk, z czego wygrał czterdzieści siedem, a przegrał tylko dziesięć¹⁹. Posiada tytuł Mistrza Sportu oraz odznaczenia (Złoty Krzyż Zasługi i Krzyż Partyzancki z 1945r.)²⁰.

Ten polski olimpijczyk pochodzący ze Śląska, który ma ponad siedemdziesiąt lat, wykorzystał najlepsze lata młodości dla sportu.

SUMMARY

Miroslaw Ponczek

JERZY GRYT — UNKNOWN SILESIAN OLYMPIAN (THE OUTLINE SPORTSMEN'S BIOGRAPHY)

Jerzy Gryt (from Katowice, born in the 1921) was Polish representative in wrestling at the XV Summer Olympic Games in Helsinki (1952).

During his sport career as a wrestler he carried out 57 battles: he won 47 times and only 10 times lost.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Składnica akt RKS „Siły” Mysłowice w Mysłowicach.

¹⁹ Tamże.

²⁰ W. Klimontowicz, *Ruch olimpijski na terenie Śląska i Zagłębia (leksykon). Olimpijczycy 1924-1994. Wojewódzki Komitet Olimpijski w Katowicach*, Katowice 1996, s.59.